

We współczesnych państwach opiekuńczych zauważa się silne dążenie do eliminowania 'jazdy na gapę' – tzn. sytuacji, gdy ktoś jest beneficjentem programów państwa opiekuńczego, a jednocześnie sam nie przyczynia się do szerokokorozumianego dobra społeczeństwa. W tym kontekście kluczowe dla relacji społecznych, rozumienia pojęcia obywatelstwa społecznego czy modelu państwa opiekuńczego, stają się odpowiedzi na pytania o to jak rozumiemy: wzajemność, odpowiedzialność za innych, sprawiedliwość itp. Łącząc uprawnienia do świadczeń z wypełnianiem zobowiązań wobec społeczeństwa nie unikniemy wartościowania osób otrzymujących wsparcie. Świadomie lub nieświadomie człowiek dokonuje oceny; odróżnia tych którzy bardziej od tych którzy mniej zasługują na to by ich wspierać.

Wprowadzony w roku 2016 program „Rodzina 500+” przyniósł znaczące zmiany w funkcjonowaniu polskich rodzin. W roku 2018 korzystało z niego 3,7 miliona dzieci, a wiele innych mieszkało w rodzinach pobierających zasiłek. W publicznej debacie, i w pracach naukowców, dużo uwagi poświęcono skutkom, jakie program może mieć dla: aktywności kobiet na rynku pracy, budżetu państwa, sytuacji materialnej rodzin z dziećmi, przeciwdziałania ubóstwu, poparcia dla rządu i wreszcie, zmiany sytuacji demograficznej w Polsce. Dotychczas jednak naukowcy nie pochyłili się na kwestię wpływu programu Rodzina 500+ na postawy Polaków wobec państwa opiekuńczego, solidarności społecznej czy oceny zasługiwania na świadczenia społeczne. Póki co brakuje też refleksji nad tym, o czym dość powszechnie dyskutuje się w mediach, a mianowicie nad upowszechnianiem i wzmacnianiem postaw roszczeniowych wśród Polaków.

W tym projekcie staramy się odpowiedzieć na szereg pytań dotyczących postaw wobec państwa opiekuńczego i jego beneficjentów. Wierzymy, że projekt przyczyni się do rozwoju wiedzy na temat relacji społecznych a w szczególności solidarności społecznej, zglębienia mechanizmów kształtowania postaw czy zagrożeń dla przyszłości *welfare state*. Choć w literaturze często pojawiają rozważania na temat tego, jak postawy społeczne mogą oddziaływać na przebieg procesu kształtowania polityki państwa, i na odwrót; jak rozwiązania przyjmowane w polityce mogą wpływać na oceny dokonywane przez jednostki; to nieczęsto są one weryfikowane empirycznie. Dodatkowym uzasadnieniem dla podjęcia badań nad postawami wobec państwa opiekuńczego i jego beneficjentów w Polsce jest fakt, że w tym kraju brakuje pogłębionej analizy postaw wobec państwa opiekuńczego, beneficjentów świadczeń i oceny ich zasługiwania na wsparcie. Warto w tym miejscu podkreślić, iż niepowtarzalność oraz zakres zmian, jakie zaszły w ostatnich latach w Polsce, czyni nasz kraj szczególnie interesujące poznawczo. Silnym uzasadnieniem dla podjętych badań jest też wprowadzenie największego od 1990 roku programu świadczeń rodzinnych. Z powodu swojej powszechności oraz niezwykle ożywionej debacie publicznej, jaka towarzyszyła jego wprowadzeniu, Program „Rodzina 500+” z jednej strony mógł wpłynąć na postrzeganie przez Polaków: państwa opiekuńczego, wzajemności, solidarności czy praw i obowiązków obywateli, z drugiej strony na kształtowanie postaw roszczeniowych, ocenę zasługiwania na wsparcie, czy postrzeganie beneficjentów świadczeń. Ponadto, podobnie jak w innych krajach, państwo opiekuńcze w Polsce stają wobec wielu nawarstwiających się wyzwań; starzenie się społeczeństwa, populizm, radykalizm polityczny, zmiany w funkcjonowaniu rodzin, migracje, rosnąca potrzeba inwestycji społecznych, nierówności społeczne itp.; co stanowi dodatkowy argument za podjęciem proponowanych badań.

Wśród licznych celów projektu najważniejsze to:

- (1) *Rozpoznanie i analiza zmieniających się wzorców solidarności społecznej i postaw wobec państwa opiekuńczego w Polsce.*
- (2) *Ocena relatywnego znaczenia oraz sposobu rozumienia przez Polaków kryteriów stosowanych w ocenie zasługiwania na wsparcie. W tym miejscu wykorzystamy stworzony przez naukowców model opierający się na sześciu kryteriach: kontrola, wielkość potrzeby, identyfikacja, postawy beneficjentów, wzajemność, adekwatność.*
- (3) *Pogłębienie wiedzy na temat procesów tworzenia się opinii i postaw wobec państwa opiekuńczego i osób korzystających ze świadczeń.*
- (4) *Ocena powszechności i siły postaw roszczeniowych wśród Polaków, a szczególnie wśród beneficjentów programu 500+.*
- (5) *Ocena postrzegania obowiązków i praw obywateli w Polsce.*

Proponowany projekt ma charakter silnie interdyscyplinarny. Jego realizacja wymaga korzystania z dorobku; psychologii, psychologii społecznej, socjologii, politologii oraz ekonomii. W ramach projektu planowane jest przeprowadzenie: badania metodą winietową (metoda ta łączy w sobie elementy eksperymentu i badania ankietowego) na reprezentatywnej próbie 1400 Polaków (w tym co najmniej 600 beneficjentów programu 500+); oraz analizy co najmniej 50 for internetowych (jako swoistej formy grupy fokusowej) - co samo w sobie stanowi o nowatorstwie proponowanego projektu.